

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 19.

У НОВОМ САДУ 7. МАЈА 1887.

ГОД. III.

НАТРАСЦИ.*)

Мојој царици.

Да сам писа' и сабира'
Живота ми по ливади
И надиса' мирис цв'јећа,
Што ти рука по њој сади:

Створио бих њешто боље,
Њешто вруће и силније,
Написа' бих такву књигу,
Да јој нигђе друге није;

Сцјевао бих много боље
Љубав, мудрост и врлине,
И узнио женска чувства
Чак над облак у висине.

Па у в'јенац ту бих спleo
Твога пола родољубље, —
Од мужевског ништа мање,
Но силније и још дубље.

По њему бих исписао,
Као закон у таблице,
Све врлине душе твоје,
Сјајни урес за царице.

Мојој Зорки.¹⁾

Све што сија није злато,
Нит је престо почивало:
Вјеруј, д'јете, тамо има
Среће мало ил' ни мало.

¹⁾ Кнегиња Зорки Карађорђевић.

Бљесак круне често крије
Трње, које под њом ниче,
Савршено срећног краља
Не познасмо ни из приче.

Но је срећа, синко, права,
Кад се може у свом куту
Радит' мирно, ходит' људски
По светоме Божем путу.

30. маја 1886

Кнегињици Стани.¹⁾

К'а од пчеле да си пчела,
Ил' од руже ружа маля,
Ил' ка' комад да си леба,
Или с росом да си пала,

Благотворно предусреташ
С њешто миља, с њешто чара
Те појава твоја блага
С нечим добрим изговара.

Шљедуј, синко, у тој слици,
Јер остало све се мути,
Кад си добра, да се добрим
Вазда можеш надахнути:

А билежи, што Даница
У листове ове збори,
Што је кадра Црногорка
Жртвовати Црној Гори.

Тата.

¹⁾ Кнегиња Стана, трећа кћи Књаза Николе, рођена 23. децембра 1867. Васпитала се у Смолском манастиру у Петрограду.

*) Писац „Балканске царице“ раздао је већ готово сву хиљаду комада свога дјела. Да је саставити све објављене била би доиста чудна кита, јер међу њима има његових крнисаних другова, а има и осталих смртних, по друштвеним љествици све на ниже, до занатлија и тежакâ. Неколицина пак одликована је и намјеном, а то су обично импровизирани стихови, које је Књаз пјесник пописао на прочелним листовима. Раумије се, да су ти сретници већином из Даничића извучаја, а међу њима најпрва пјесникова „Царица“, црногорска мајка, Њ. В. кнегиња Милена.

Ја сам имао прилику да пренишем њеке од тих натписа, те их ево на једно скуних, са потребним објашњавањем. Има их још, али не могу до њих. До згоде!

Госпођи Ђуши.¹⁾

И ја в'јерном рекох Божу,
Кад на војску и он крета:
„У случају нужде бих се
Твог сјетио аманета!“

7. априла 1886.

Господару сердару Раду Пламенцу.

Ка' Котарски сердари су
Дома твога крајичнили,
Господа су и јунаци
Баш и од њих већи били.

Г а в р у.²⁾

Ја сам скоро изгубио
Мог Деана,³⁾ моју дику,
И од стабла његовога
Једну грану⁴⁾ и младику;

А сада ми ти остајеш
Са јабуком⁵⁾ у разгранке,
Што ће Данил, ако Бог да,
Опет бројит у прваке.

¹⁾ Госпођи Ђуши (Анђелији) Петровића, супрузи г. Војводе Божка.

²⁾ Г. Гавру М. Вуковићу, члану Великог Суда.

³⁾ Чувеног војводу Миљана, оца Гаврова, побратима Књаза Данила. Преминуо је 10. марта 1886. (В. животопис у броју 13. „Гласа Црногорца“ од прошле године). Књаз га, од милоште, називае Деаном.

⁴⁾ Тодора, бригадира Васојевићког, млађега сина Војводе Миљана, који умрије неколико дана прије оца.

⁵⁾ Мушко дијете Тодорово, јединче.

Но аманет држ'те свети
Преко Комског војводе,
Да вас вјерност, љубав к роду,
И к мом Трону руководе.

9. априла 1886.

Књаз Никола.

Господину Бају Гардашевићу.

Огњишта је Гардашевог¹⁾
Оглашена храброст стара:
Колико је с њега пало
Само храбрих барјактара!

Сви кад би се избројили
Од Османа²⁾ до Илије,³⁾
Чета би се направила,
Да је такве није није!

Још да јој се дода Ристо,
Са три сина, три сокола,
И при њима да се здружи
Богдан, Грујо и Никола, —

Крајина би јака била
Са сјеверне наше стране,
Довољни би они били,
Да је сами мјесец бране!

¹⁾ Гардашевићи, јако браство у Озринићком племену. У Црној Гори кад некога похвале ради јунаштва рећи ће му: „Валај, као да је Гардашевић!“ — Г. Бајо свршио је правничке науке у Русији а сада је окр. капетан у Васојевићима.

²⁾ Чувени четовођа у првој половини овога вијека. Он бјеше прави „бич божји“ Никшићкијех Турака.

³⁾ Погиуо на Вучјем Дољу с барјаком у рукама. Од Османа до Илије барјак се Озринићи преносио с оца на сина у Гардашевића браству.

ОМГА.

П Р И П О В Е Т К А И З Ж И В О Т А.
НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

М алагали су му којешта на мене. Тре-
бало је да ме што пре заборави. Па
зар су они криви, што нису умели за-
то да пронађу друга пута и начина? Али бар
да се тим задовољили! Већ да га о свему што
боље увере, рекоше му, да сам све, што сам
учинила, чинила из освете. Од куд опет то? Зар
им је њихова савест дошаптавала, да бих ја
имала права да се светим? Али ја им све пра-
штам. Нису они криви ни за то, што су мислили,
да се тако ниска дела могу подметати мени. Та
они ме не познају. Али он? Како им је смео,
како им је могао поверовати? Од свега, што
ми је на жао учинио, то ме је највећа забо-

дело. Та он ме је бар знао. Нисам ли му се
поверила више него брату, више него иком на
свету?! Зар је заборавио да сам с њим удру-
жице и мислила? Та ја сам му тако рећи душу
своју на длану изнела, и чинило ми се, да ме
нико није умео тако разумети као он; па како
је могао и помислити, да бих ја учинила оно,
што не би било достојно мене? Зар се не сећа,
да сам му једном приликом, баш кад је била
реч о освети, рекла: »освета је у мојим очима
продукт ниске страсти и покварености.« Онда
ме је разумео, па зар је већ након неколико
месеци требало да му тек доказујем, да тога у
мени није? Је ли све то хотимице смео с ума,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

кад је могао доћи на ту мисао, да бих се ја светила? Боже мој, боже, како ли смо нас двоје у једно исто време два разна посла вршили! Док сам се ја, крај свега, што ми је на жао учинио, бранећи га упела из све снаге, да се у мојој околини мисли онако као и пре, дотле је он своју околину пустио, да ме ружи, како ко боље уме и хоће. Па и опет сам ја невина. Па и опет му ја могу са уздигнутом главом и поносним челом загледати у очи, јер у мојој души никад није поникла мисао, ни да му мање вреда нанесем, а камо ли да му се светим. Можда би се друга, да је на мом месту, што се освете тиче, ослонила на »оног горе,« за кога веле да је спор али достижан; и можда би већ сад уживала у томе, што су наилазили многи, врло многи случајеви, који би могли служити за доказ, да онај горе води рачуна о праведној освети — ја, ја нисам ни то. Шта више, мени га је у сваком таквом случају било жао, јер је све, што се збивало, понајвише осећао он. А они? Они можда нису ни сневали, како је њему; та они ни њега нису познавали, јер га никад нису разумели.

А друго, он зна, да сам му рекла: »са мном што сте учинили, ја вам праштам, а бог? Ја ћу му се молити, да вам и он опрости.« Па зар је требало да му још и иза тога казујем, да је тиме свака помисао на освету онемогућена. Бог ми је сведок, да сам му се молила, да ми да снаге и моћи, не да се светим, већ да себе осветим; а знала сам, да ћу то моћи постићи тек онда, кад њему будем доказала, да су ме бадава вређали, да су ме бадава осудили, да нисам крива ни у чему.

И — што сам хтела, то сам, и ако са тешком и скупом муком, и постигла. У мојим рукама су стварни докази, којима му могу засведочити, не само да сам невина, већ му могу показати и онога, ко је крив. Па кад дође за то најзгодније време — а чини ми се да ће бити скоро — онда ћу то учинити.

Немојте мислити, да ћу том приликом тражити у њега, да ме моли за опроштење. Не. То нећу никад. Ја бих у таквом случају окренула главу од њега, јер га не бих ни могла ни умела гледати у таквом положају. Не. Кад га ја будем о свему уверила, њему ће морати бити жао, што ме је бадава вређао, и — то ће за мене бити довољно. Видиш, и сад више пута, кад га видим па нам се погледи сусретну, учини ми се као да му са очију читам: знам

ја, каква си ти, нисам ја то никад сметнуо с ума, али и ти се сећаш, да сам ти ја једном приликом рекао, како ми је суђено да целог свог века носим образину. Па ти, ти, која мене тако разумеш, ти ћеш знати, за што сам им морао веровати. Па док га таквог гледам, ћутећи му велим: праштам ти све! — — — — —

Од свију Олгиних речи, којима ми је протретила своје приповедање, ове горе наведене остадоше ми понајдубље у души, и ја их се често сећам. Али како сам је молила, да ми цео тај случај још једном, и то сасвим опширно приповеди, стиже ми недавно од ње рукопис овог садржаја:

Судба се на ме никад није насмејала, а ни једна ме невоља није мимоишла. Изгледа ми, као да је бог на мени хтео да покуша, шта је све у стању људска душа да поднесе.

Мора да ми је оне ноћи, кад сам угледала света, кукавица над главом закукала, јер њена ме песма прати на целом том путу, што срећни зову животом а ја крстних мучеништвом Немојте мислити, да претерујем. Кад бих била у стању да вам потанко опишем цео свој живот, уверили би се, да имам право.

Било ми је тек три четир месеца преко петнаесте године, када остадох без родитеља. Такав удар је голем по сваког, али по мене је био двојном гори. Уза ме се превијаху три брата, три нејака, неупућена детета. Њих ми родитељи оставише у аманет. И ја сам их неговала, васпитавала и хранила. Да, упела сам се из све снаге, како би они што мање осетили, да немају неге родитељске, да су сирочад.

Отац ми је био адвокат. Док је он био жив, зарађивао је толико, да смо господски живили. Но након његове смрти трајали смо врло чемерне дане. Оно мало иметка, што нам је још иза матере остало — на њену се дуготрајну болест много потрошило — бепе тек толико, да је интерес једва залегао станарину и нешто мало одела. С тога мени игла није избивала из руке, јер ми је њоме требало не само зарадити све остале потребе, него и отплаћивати дуг, у који смо запали због болести наше јадне матере.

Није ми било лако. Али је било нечега, што ме је у мојој невољи снажило и одржавало: ја сам љубила. У тој љубави својој гледала сам избавитеља свију мојих јада, једном речи гледала сам све; јер сам се надала, да

ће једном доћи време, када ће Војислав бити мој и тада ћу бити срећна.

Али је то време ваљало ишчекати. Шта и шта пута ми је Војислав пребацаивао, да га не волим тако, као он мене, кад могу непрестано да га упућујем на то, да нам обојима ваља чекати, док не испуним завет родитељски, док браћу своју колико толико не изведем на пут. Говорио ми је, да браћу своју могу пазити и уз њега, па можда још и боље, јер ће ми он у томе помоћи; али ја сам знала, да таква пожртвовања од стране мушкараца остају без пребацаивања само у романима, а у животу, и то још у данашњем животу, често су узрок не само великом раздору, него каткад и смрти породичне среће. А ја сам једна од оних, што не уме пребацаивања да подноси. Па то ме је гонило, да га молим, нека чека.

Та није ни мени било лако! Колико пута сам, радећи поћу, посао сузама оквасила. Тада бих се обично дигла, махнула бих посао, ушла бих полако у собу, где су ми браћа спавала, ишла бих од једног до другог и љубила њихова безбрижна спаваћива лица, и ту над њиховим постељама прибирала бих нове снаге за моју душу, што је јади изнурише.

Немој ме гонити, да ти ређам, шта сам све поднела за то време. Доста ми је било онда. На што понављати оне успомене, којима се и јади понављају? Доста да ти кажем: тако је текао дан за даном, па се наврши седам, дугих седам година.

Међутим ми браћа дорастипоше. Двојица од њих ступише у трговину, а најмлађег је посинио неки лечник Рајић, и он га је, разуме се, о свом трошку школовао. Тако су ми браћа била збринута, те је и моје старање око њих било довршено и сад је требало да мислим на себе.

Мислићете можда, да је тим и мојим невољама био крај, да је Војислав дошао по мене, и да смо обоје били срећни? Да, тако је требало да буде. Али има људи, за које усуд мисли, да се не би умели наћи у срећи. Па можда је и мене у ред таквих уврстио, јер видим: мене је невоља и даље гонила.

Таман сам са Војиславом почела удешавати све, што нам је требало за наш будући заједнички живот, кад наједаред Војислав остаде без главнијег звања. Оно мање, које се могло назвати споредним, доносило му је таман толико, да је прекомерном штедњом једва подмиривао своје, и то тек најнужније потребе.

Да смо у таквом случају опет морали чекати, биће ти сасвим јасно.

Војислав је хтео до душе да се венчамо, а непрестано ме је тешио надом, да се његове околности за најкраће време морају изменити, али ја сам и опет остала при своме. Ми чекасмо и даље, али заман, јер се низао дан за даном, а у нас беше све по старом. Шта сам све имала у то време да поднесем, зна само бог и ја. С једне стране ме је болело Војислављево пребацаивање, а с друге ме је трошио страх, ако попустим, те од невоље начиним две. Бојала сам се, да се Војислав може и преварити, да се његове околности неће изменити, а од оно мало мираза, што сам ја имала, не би се много користили, па шта онда? Била сам као жуда. Једна мисао гонила је другу. Најпоследње ми севну кроз главу: ја треба Војислава да се одречем, он ће се богато оженити, па бар ће његовим невољама бити крај. Та тако данас раде мање више сви, па што не би и он? А мени како било, ја сам и тако научила да подносим жртве, да трпим. Али како само то да удесим? Како ли да почнем? Како да се одречем човека, који ме воли? Како да кажем: ја сам за најумесније пронашла, да се не волимо више? Да кажем то оном човеку, кога ја волим? Да ли си ти у стању да замислиш, како је мени било, док сам о томе размишљала? Ниси, је ли? И не дао ти бог, јер већ и при самој помисли на то било би ти доста. У то исто време, док сам се ја крхала шта да радим, десила се у мом животу мала промена. Мој ујак, који је у Б. био неки званичник, позвао ме себи на дуже време, јер ми је ујна била нешто болешљива, а он није имао никога, ко би му кућом управљао.

Разуме се, да сам га послушала. Удесих све своје ствари, како је требало, спремих се за пут, и после неколико дана била сам у његовој кући права домаћица.

Код њега сам живила врло добро. И он и ујна ми били су још млади а умели су живити. Па чим је ујни било колико толико добро, мислило се одмах на то, како ће се време што веселије и лепше провести. Кућа им је била врло велика и носила је леп приход.

Између осталих укућана, седио је у њој адвокат Сима Ружић, који се са мојим ујаком тако пазиво, као да су били рођена браћа. Па и жене им се ванредно лепо слагале. У опште живот тих двеју породица био је тако складан, да су, како су им стапови били једно уз друго,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

имали заједничку дворану за примање посета, и заједничку собу, у којој им је била смештена књижица.

Што сам се ја у свом новом склоништу тако добро осећала, много је дакако допринела и Ружићка. Била је то врло вредна и весела млада жена, и нас смо се две брзо здружиле.

Ружић је имао у својој адвокатској писарници друга, адвоката Павла Иванића, кога сам ја још од пре знала, јер је, пре но што је положио докторат, био у нашем месту, и практиковао у писарници Јована Петровића, камо сам ја врло често одлазила. Ја сам се са Павлом још од пре лепо живила, а сад се наше пријатељство још боље утврдило, јер смо се све боље и боље познавали; а бивали смо често заједно, јер је он код Ружићевих био тако примљен, као да су били најближи рођаци. Често

смо заједно свирали и певали; у опште ја сам проводила тако, да би свака друга на мом месту била потпуно задовољна, али су моју душу притисли и сувише тешки јади, па није било чудо, што сам и у тако веселу кругу била често суморна.

Павле је морао за мене и за Војислава нешто научити, јер ме је често у шали задиркивао. Ја сам сва та његова задиркивања одлучно одбијала, али сам крај свега често помишљала на то, да му се са свим поверим, да му кажем све, што је било између мене и Војислава, па да га питам за братски савет. Али женски понос, шта ли, не знам, тек нечега је било, што ме је од тога увек задржало.

Док сам ја тако размишљала, дотле се у Б. разнео глас, да је Павле заволио Анђелију, ћерку градоначеоника Живановића.

(Наставиће се.)

КРАЉЕВО ЗВОНУ.

ПО Р. Х. СТОДАРУ

СПЕВАО МИЛОРАД П. ШАНЧАНИН.

(Свршетак.)

лас пукао кроз град столан:

„Краљ нам лежи, краљ је болан.“

Данас тако, сутра тако —

(Можда ј' за њим ко и плак'о?)

Понда опет хајде старим гредом

Навикнутим, утрвеним редом.

На постељи старац лежи,

По соби је сутоп пао,

1650

До постеље млади принцип,

До принципа лекар стао.

Пита отац свога сина,

Из сред бола, у сред мука:

„Ко награду доби прву?“

А принц рече: „Моја рука.“

„Твоја рука?“ шапну старац,

„Та ј' награда дражи пуна,

„Сад те чека друга срећа,

„Та је срећа — моја круна.“

1660

„О, не збори тако, бабо,

„Још ћеш дуго с нама бити.“

„Није тако, чедо драго,

„Скоро ћу вас оставити.

„Клоуо сам, да се борим,

„Одох, синко, да с' одморим.“

Син и лекар брижно лебде
Од вечера па до зоре,

Заман брига и мелеми,

Старом краљу све је горе.

1670

Стари лекар, мудра глава,

У лекарству знао много,

Али, шта је старом краљу,

Докучити није мог'о.

Кад му мудрост не помаже,

Он се књига својих хвата:

Шта ли вели Парацелзус,

Шта ли стари Хипократа?

Пилуле су, прашкови су

И мелеми сваког рода,

1680

Данас цеди сок од биља,

Сутра нешто ново дода.

Код двора се народ куни,

Свако старог краља жали,

Помињу му све врлине

И сва добра, што су знали.

Један сећа с' бурног рата,

Кад с' бораху као лави,

Други куге оне страшне,

Што у црно земљу зави;

1690

Голотиња, глад и помор

По земљи се тужној осу,

А краљ сиђе међу народ,

Из ризница благо просу:

Храни бедне и невољне,

Даје царски шта ком' треба:
Такав краљ је душа земље,
Промисао божји с неба!

Стари краљ је изболов'о,
Данас сутра конач ту је, 1700
Бол животу угасио
Све валове и све струје.
Збрчкао се образ шупаљ,
Ушиљила с' брада гола,
А руке му сухе, жуте
Као восак, као смола.

Целим телом малаксалим
Осуле се плаве жиле,
К'о две звезде угашене 1710
Дубоко се очи скриле.
Нит' ромори, нит' говори,
Нит' је вољан, нит' се бури,
Окрен'о се тамо зиду,
Или спава, или жмури.

А кад дуго сана нема,
Он у миру будан сања,
Па к'о да се неког боји,
Ил' к'о да га неко гања:
Склопи руке, очи склопи, 1720
Сухе ноге грчи, збија,
Покриваче и простирке
Све у клупчад исавија.
Тако лежи, ћути, трпи,
— Хај, има ли ућег створа? —
К'о са гроба његовога
Бледа слика од мрамора.

Заман лекар књиге штије;
Може читат' целог века,
Ал у њима наћи не ће 1730
Ни болести, нит' јој лека.
Што год рече, краљ је шио,
Све лекове старе, нове,
Али старац нити живи,
Нит' га небо к себи зове.

П'онда болник и то махну:
„Оног, кој' се гробу спрема,
„Оставите, људи, с миром, —
„Самртнику лека нема.
„Покој тражи ова душа, 1740
„То у Бога само моли,
„Не помажу мелем, чини,
„Јер њојзи је лек једини....“

„Оче, оче!“, син узвикну
Па на болног оца паде,
А у срцу млађаноме
Осетио прве јаде.

„А што плачеш, драго дете?
„Није тешка смрт, што мори, —
„Та живот је, што проживех,
„Куд и камо црњи, гори! 1750
„Ти не жали мене стара,
„Боље, синко, себе жали;
„На још када краљ постанеш,
„Кад те буду крунисали!
„Дигните ми главу мало,
„Отворите ми руке, груди;
„Опростите, драги моји,
„Краљ вас тако много труди!“

Кад су старца исправили,,
На руке га принцип узе, 1760
Пољуби му косе седе,
Проли, кришом, две три сузе.
Тако седи владар врли,
Јастуци га подупрли,
До њега је принцип син,
Над главом му балдахин,
Па да му је туге веће:
Над њим виси *звона среће!*

Лежи болан краљу, са душом се бори,
У последњем часу сину проговори: 1770
„Није терет лаки живот, што те чека, —
„Не бој га се, не буд' кукавица мека!
„Живота су дани трновити врти —
„Смело ступај напред, не плаши се смрти!
„Ја је се не бојим, пред њом нисам прен'о,
„А преда мном тол'ко ј' крви проливено!
„Ал што да ти моје горке јаде бројим?
„Ти не гледај на свет са очима мојим,
„Судбина је моја и тешка и лака —
„Нека није наук за младића така! 1780

(„Младости је мало за искуством стало —
„Тек кад туцне главом, тад попушта мало.)
„А и на што терет да т' још сада слама,
„Да ти мутим младост потоњим бригаа?
„Пусти младост чилу, нек кипи и сјаје —
„То је дарак с неба, који мало траје;
„*Користи* и *дражи* у један сплет сливај:
„Сваког дана ради, али и уживај!
„На овоме свету нема среће много. 1790
„И ја сам је негда уживати мог'о.
„Онда, кад ми небо тебе, сина, даде.
„Све је прошло, на што тужити се саде?
„Круна, царство, народ — све је сутра твоје,
„На срећнији буди, него отац што је!
„У круни је пуно бодљикава трна,
„С ње ће ти оседит' твоја коса црна!
„Мораш бити мудар, и добар, и смео —

„Вазда на опрезу, и кад не би хтео.
 „Чувај се ласкача, што с' о тебе грабе —
 „Хај, моје су силе биле тако слабе!“ 1800

„Ја те молим, бабо, не говори тако!“ —
 Над болним је оцем врли синак плак'о —
 „Добра дела твоја не дају се крити —
 „Кад бих мог'о само к'о ти, оче, бити.“

— „Буди бољи, синко!“... Ал шта се то чује!“

— „Народ, оче, амо двору наваљује.
 „Био си му добар, па те љуби, слави,
 „Хоће да те види и да те поздрав.“

— „Дакле ме мој народ ваистину воли?...
 „Ох, сада ме бољка много мање боли. 1810
 „Бар ми нешто, нешто задовољства оста —
 „Није срећа, ал је на самрти доста!
 „Кад краљ љуби народ, себи срећу кује —
 „Отворите прозор, да се боље чује!“
 Ту затвори очи, тешку главу спусти,
 Па се весну опет, па тихо изусти:
 „Пружи руку, дете; ходи ближе, ближе;

„Последњи тренутак ево нагло стиже,
 „Највеће је оцу на самрти благо,
 „Кад уз одар његов стоји чедо драго; 1820
 „Доста си ме им'о, доста си ме глед'о,
 „А кад одем Богу, сећај ме се, чедо!
 „Урежи ми натпис: „Срећу им'о није“.
 „Ал не, ни то... друго... нешто достојније...
 „Ха, видиш ли тамо како зора руди?
 „К'о из пустог сана да ме нешто буди,
 „Загонетан живот сад ми истом свиће —
 „Оно лепо сунце моја срећа биће?...
 „Је л' то речца твоја?... или свирка звони?...
 „Ил' кори небески поје васиони? 1830
 „Како ј' тамо лепо, види, сине, види —
 „О, варљива земљо, иди, иди, иди“ ...

Ту болник заћута, око себе гледну,
 По сутоњу тражи светлу слику једну.
 „Ох, ено је, ено... ја те видим, жено“ ...
 Па с тужним осмехом на постељу клон'о,
 Умирући, краљ је — *повукао звоно*.
 Живот му се буран полагао гаси,
 И гле! звоном среће своју смрт огласи.

АГИТАТОР.

РОМАН ИЗ СЛОВЕНАЧКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО ЈАНКО КРСНИК.

(Наставак.)

рва је тачка био председников поздрав. Морао га говорити др. Храст, и он сврши свој налог кратко, али тачно, као обично, јер та тачка не гине никад из распореда.

После поздрава отпевају певачи Инавчеву песму: „Буди здрава, домовино!“ Та је песма тако за срце срасла Борјанима, да није било читаоничке беседе, а да се не пева. На општинство увек бурно пљеска певачима, ако је који солиста и промукао. Свакога, ко је ступио у Борју на позорницу, јавно хвале и одобравају му; за леђима га исто тако решетају и испирају њим уста. Такви су Борјански критичари.

И по трећи пут се диже завеса, а за малим, незастртим столом, на којем горе две свеће, указа се Борјански бележник Вождар Копривац. Какав је, приметили смо већ у неколико, и није нужде описивати га посебно, а особито не с тога, што ће се више пута јављати у овој нашој приповеци у својој правој боји.

Баш кад се дубоко поклонили општинству, које га дочека, као пре и певаче, бурним пљескањем, те положи преда се на столић дебео рукопис и наместио

своје кости у плетену наслоњачу, баш тада уђе у дворану млади Борјански капелан.

„Servus!“ поздрави га Корен, стојећи на улазу.

„Добар вече!“ отпоздрави онај.

„Изволите, господине Антуне!“ шапну дебела ко- жарка, а седи у последњем реду скоро на две столице, па једну љупко понуди капелану.

Он прими понуду, и пре него што ће сести, баци пажљиво поглед по општинству.

То је млад свештеник, висок и мршав, али пуна, округла лица. Како га и Борјани зову обично по имену, зваћемо га и ми као и Борјани само: господин Антун.

Бележник Копривац отпоче предавање. Најпре спомену, да ће говорити о астрономији и световима, који се врте и показују на небу, и о природи тих светова.

Учитељ Скубе, који се јутрос довезао са Кореном, гурну овога и рече: „Нисам ли вам рекао, да ће говорити о звездама?“

Корен ћути. Узе пролетати погледом по дворани и по позорници а поглед му се увек заустави на првим седиштима, тамо, где је видео пл. Руду поред

WWW.UNILIB.RS
 УНИВЕРЗИТЕТСКА
 БИБЛИОТЕКА

Милице Болетове. Нешто га љути, а час му је, као да је вечерас чуо радосну вест. Узбуђен је, бледо му лице порумени, те изгуби природну боју. Крв не ће из образа.

Бележничко предавање, и ако се није уздигло ученошћу изнад обична популарна предавања, ипак је већини слушалаца неразумљиво и сувише високоучено; па како им не би ко приметио, да им није мило, то га тим пажљивије слушају. Ловшев Боштјан се полако извукао из дворане; а онај дебелко, који је био највеселији у удеоничком друштву, задремао. Господин се Антун мргодно, кад би говорник споменуо штогод о „живој материји“, те чекао, хоће ли још шта и горе доћи. Но и бележник је пажљив, предвидео је, да ће доћи и господин Антун, па према томе и удесио свој говор.

И у првим редовима било је све тихо. Храстова жена и сувише мало зна словеначки, а тако и конципииста племић Руда. Поврх тога зна тај толико о звездама, колико је заборавио у првим гимназијским разредима; а и онда није баш бог зна шта знао. Игра се сада са лепезом своје сусеткиње Милице.

Милица пак пажљиво слуша, али бадава, кад не може све да разуме. За четири године, што их је провела у васпиталишту у Швајцарској, постаде јој њен рођени језик скоро стран, па јој многи израз тек сад звони поново у уху, који је била и заборавила. Но не смемо тврдити, да је ради тога зловољна.

Девојка је лепа, врло лепа, а што је не описујемо поближе, то чинимо с тога, што то нисмо врсно тачно и потпуно. Споменимо само, да је вита, средњег раста, а има тамну косу и такве очи. Још је млада, још тако рећи дете.

„Разумете ли сву ту словенштину?“ запита тихо, иза разапете лепезе, конципииста Руда своју сусетку.

„Све не!“ смешкала се Милица, „многа што сам већ заборавила“.

„Сад је ваљда не ћете више учити!“

„Зашто не?“

Руда се достојанствено осмехну, па шапну:

„Јер није потребна!“

Девојци не годи такав разговор, па ућута. Љути је нешто и онако у понашању пл. Руде, а још већма је ражљути ова последња примедба, која је била изговорена с неким презрењем.

Бележник пређе у свом говору на хипотезу о пропасти ових светова, о њихову прелазу у течну масу и о зачетку њихова новог кружења.

Неки слушаоци мисле на томболу, неки зевају, а капелан немирно лупка ногом о углачан патос.

„То је већ и сувише, то је већ и сувише!“ промрља својој сусетци.

„И мени се тако чини! Већ би могла томбола отпочети!“ уздахну дебела кожарка.

„То је безбоштво!“ продужи господин Антун. Корен му приђе за леђа.

„Шта се љутиш, пријатељу?“ запита га подругљиво.

„То је либерализам! Далеко смо дошли са читаоцима!“ љути се капелан полугласно.

„Не бој се, пријатељу! Дед, погледај по дворани! Је ли се окужила која од твојих овчица? Именуј је, покажи је!“

Господин Антун и нехотице баци поглед по публици. На сваком види, да му је дуго време. А са образа можеш им прочитати, како једва чекају, да се сврши и тај учени говор.

„Но, али могла би се! Па шта? У читаоцима се не пристоји таково што. У опште, чему то предавање?“

У Корену се пробудио дух пецкања, опозиције. И њему самом не годи тај говор па ни други који, но сада, кад је његов некадањи колега Антун *ирогив*, сад је он *за*.

„Нека се људи уче! Треба нам у народу више знања и интелигенције. Шта можемо отпочети без то двоје?“

Шапћу међу собом, да други не могу разумети ни словца. На послетку поче Корен гласније.

„Пст! Пст!“ зачу се са стране.

Ловшев Боштјан поново ушао у дворану, знајући, да мора бити већ близу свршетак говора, а као читаонички одборник нашао је за добро, да на основу свог права опомене шапчаче на ред.

И збиља, бележник сврши предавање. Није се знало, да ли му гласови то пљескају с тога, што је предавао, или с тога, што је свршио; свима пак огледа се на лицима задовољство. Једини је господин Антун устао зловољан и отишао у гостијоничке собе.

Напред, са првог седишта устане конципииста пл. Руда, намести бинокл и охоло гледа по општинству. Придружи му се и судач, те проговори неколико речи са госпођом Храстовом.

„Чија је оно госпођица — тамо у дну код прозора, са белом ружом у коси?“ запита га Руда.

„То је акцесистова ћерка!“

Руда успи устима, но ипак још једном погледа онамо, јер му се учини, као да је онде побудио пажњу.

Опет дошао ред на певаче и ови отпевају „Ружицу“.

С тим се свршио део на позорници и отпочела је томбола. За час били су у дворану унесени столови и продавачи таблица лете од једног стола к другом, те са разним доскочицама нуде своју робу.

„Код Болета ћеш баш ти продавати!“ рече Ловшев Боштјан Корену, па натоварује пуне шаке таблица. „Ти се познајеш с њима!“

Корену је то по вољи.

Боле је много купио па вели ћерци:

„Дед, изабери, Милице!“

„О, ја имам сретну руку!“ утрна се Руда те узе карте из Коренових руку, па их послаже по столу.

„Ја бих вам пак световао, да себи сами изабере-те!“ примети продавач живо.

„За што?“ запита девојка смешећи се.

„Јер ћете бити одговорни сами себи за срећу и неудаћу!“

„Или ви, који ми нудите такове табле!“ ускликну Милица весело.

„О, а ја сам опет ту неки — неки усуд“, одговори Корен.

„Ха-ха, изврсна мисао!“ уплете се Руда. „Припустите ту одговорност мени“.

„Не, не,“ рече девојке пола у збиљи, „тај усуд — господин Корен нека одлучи“.

Овај положи неколико карата пред њу. Сам није приметио, да му је рука мало задрхтала.

„Овамо, овамо, господине бележничче!“ виче Боле и дохвати придошлицу столицу. „Per aspera ad astra, — то је лепо, да сте увели нешто ново у своје забаве. Ми требамо обнове и препорођаја, као што оно већ пева Грегорчић?“

„Хвала богу, да га читаш; бар ћеш и ти кад год што ново цитирати,“ засмеја се др. Храст.

„Таки, само ако желиш! Кад видим тебе или твог честитог колегу, господина бележника Копривца у друштву с каквом странком, ускликнућу са Грегорчићем: „Тешко теби, убоги сељаче, тешко!“

„Махнимо га, господине бележничче“, рече Храст смејући се, „вечерас није пробитачно протеривати се са пријатељем Болетом“.

Храстова жена пита, за што се толико смеју. Међутим господин Боле позове господина Антуна за свој сто. Овај се збунио; радије би се придружио друштву, што се скупило за другим столом око дебеле кожарке. И кад погледа друштво око Болета, дошао је још у већу забуну; није био вичан друштву госпођа, а опазио је тамо и непознату госпођицу, коју није досад видио.

„Хвала, хвала!“ рече клањајући се; „и сами немате доста места.“

„Ни брига вас, седите! Кад будете једном жупник или декан, онда ће бити мало незгодно; а сад ни брига вас!“

Господин капелан не може да се извуче; још се један пут окрену столу, за који је мислио сести, па се придружи Болету

„Ово је моја кћи, Милица“, прикаже поседник кћер капелану.

Господин капелан устаде поново, те се мало дрвенасто наклони девојци.

„Гадно време имамо; снега — снега — и сувише“, рече обрнув се поседнику.

„Да, да,“ подсмехну се овај; „а поврх тога предавао нам је и приповедао господин бележник, како ће онда бити на нашој земљи хладно, кад охладни наше сунце. Хвала богу, те ће то бити тек после хиљаду хиљада година!“

„Хм!“ промрмља капелан. „То су погрешне хипотезе!“

„Погрешне? За што погрешне?“ утаче се бележник Копривац, који је седио на лево.

„Ни ја не знам за што!“ смеје се Боле. „После хиљаде година не ћемо већ зепсти.“

Сви се смејали, па и господин Антун не мога да се уздржи, а да се не насмеје. Но само за тренутак.

„Зепсти не ћете; али ће вас пећи можда“, примети, па се осмехну.

Храст гурка поседника ногом испод стола; но овај не би престао још задиркивати, да не дође Корен опет с картама:

„Гле, Антуне, ти немаш карата! Дед, брзо бирај!“

Капелан, а и остали узму још карата и Корен у час распрода све своје.

„Гле, гле господина Антуна! Вечерас је канда преслаб!“ шапну за другим столом кожарка свом мужу на ухо.

Овај нема кад да одговори, јер редитељево звонце огласи, да почиње томбола. После јасног кикота и говора наста тако у дворани општи мир и пажња, која се одржа скоро до свршетка игре. Само би се по каткад јавио који, да обзнани већ издане згодитке, или би захтевао, да се понове два три пута већ вучени бројеви, па тим изазвао општи смех.

Игра се свршила.

За Болетовим столом био је сретан једини господин Антун. Добио је стару, лепу мајолику, коју је била даровала томболи госпођа Храстова. То га расположило, па пође да разговара са бележником о политичним приликама. Али ни један од њих двојице не изазва свађе.

„Ваш је усуд несретан!“ рече пл. Руда својој сусетци, помажући јој слагати карте. „Зашто нисте мене позвали?“

„Па ви сте се и за се слабо побринули!“ пећну га Милица.

„Јер сам желио вама среће“, хтеде да одговори конциписта, но друштво већ поустајало, да се начини места за играње.

Корен није прилазио за сво време игре к њихову

столу. Непрестано је желио, да добије Милица што-год, и једило га, што су други подобјали све згодитке. Хтео је да приђе њихову столу и да јој рекне што паметно и духовито; али није знао шта. На послетку учини му се све то лудо, грозно лудо, а најлуђе његово понашање и избегавање. Оде у гостинску собу и седе уз адјункта, који се за то цело време није делио од свог пива.

„Хоће ли сад игра отпочети?“ запита адјункт.

„Свакако!“

За њим су дошли Боле и Храст. Храстова жена остала у дворани са Милицом, јер је поседник дозволио својој кћерци, да може играти. И већ се чули изабрани гласови Борјанске месне музике тамо у последњој гостинској соби. Судац, бележник и господин Антун прикључили се напред именованим и отпочели жив разговор. У предњој соби пак, где се скупило око Ловшевог Боштјана неколико млађих учитеља и судских писара, грми песма; но разуме се, кад престане музика, јер ти сви певачи су уједно и страсни играчи.

„Чудим се, да нема нашег предстојника“, примети судца. „Синоћ је обећао, да ће доћи“.

„Отишао је у град; и то већ доцкан у мрак“, рече бележник Копривац.

„О! Када ће бити истина, што се од неког времена почело разносити“.

„Да га преместе влади?“ запита Храст. „Све је могуће“.

„Тамо су нужни људи, који умеју и пишу словеначки“, продужи бележник.

„И наш је предстојник Словенац.“ придода господин Антун.

„Словенац? Ха-ха-ха, ко те то преварио?“ примети Корен са другог краја стола.

„Па увек нам пише словеначки!“ тврди капелан.

„И то је већ доста? И на основу тога трубиш ти, да је он Словенац? И нови је Меденов шпан, који зна само једну словеначку певку и ту сто пут понавља, кад хоће да говори са надничарима и раденицима — и тај је ваљда по твоме Словенац?“

„Хо-хо, господине Корене, не жестите се! In dubiis libertas — и то је сумњиво питање!“ смејао се Боле.

„Мени се не чини, да би било сумњиво! За име Божје! Зар сте већ сви тако понизни и мехки — да рекнем, таки просјаци, те ваџ напаја неизмерним задовољством свака мрва, која падне са богатшког стола?“

„Сад бих могао скоро помислити, да држите предстојника богатим у погледу словенштине!“ примети судски адјункт сањиво.

„О, ви, ви сте прави!“ кличе Корен, а остали

се узеше смејати. „Долазите у читаоницу, родом сте Словенац, кажете, да сте Словенац — но протећи ће доста воде, док један пут то и чим најмањим покажете.“

„Ићи ће то све! Но претеривати не смемо, не смемо пренаглити! Камен до камена палата“, примети Боле и зовне крчмарицу, да наручи вечеру.

„Да, да, кад би хтео сваки по један камен положити!“ доскочи конципијенат.

„Но није доста само народност“, рече господин Антун мало потише.

„Разумем, разумем, — ти би хтео најпре за — веру!“

„Без вере нестаће и наше народности; — о том сам уверен.“

„Добро, добро! Да, теби је вера цел а народност делом средство, а делом — спорт!“

„Теби је народност све: — средство, цел и — спорт! Вере не требаш“, подсмехну се капелан.

„Престаните, господе, престаните! Omne nimium.“

„Господин Корен је грозан радикалац“, примети судца Болету.

„Господине Корене, боље ће бити, да идемо, да играмо!“ навали бележник.

„За народ, је ли?“ запита адјункт лено.

„Ја бих вам већ сад радо рекао истину у брк, господе! Но доћи ће и томе време! Стрпите се!“

То рече, испи пун бокалицу пива, те се диже, па пође са бележником.

„Где их, где!“ повика адјункт за њима; „сад иду за цело, да играју за — народ!“

Корен не одговори; задовољио се с презорним погледом, којим премери друштво, што се смејало, и оде са Копривцем у дворану.

Удешавају четворку. Руда се шета са Милицом по дворани, те Корен одмах виде, да су ангажовани. Храстова госпођа још седи у горњем крају дворане поред акцесистове госпе. И Корен пође тамо. Докторка није била још ангажована, те се одазва његову позиву.

Четворку су играли врло неуредно, јер већини грађанских девојака и играча није позната та игра. Ловшев Боштјан управљао је са четворком, те је заповедао и дерао се из свег грла; а није ли му когод што по вољи извео, ухватио би га за рамена, па потиснуо на право место. Сви су на то навикли, па за то нема приговора

„Како вам се свиди наша најновија играчица?“ запита докторка свога играча.

„Мени?“ понови Корен расејано. „Добро! Пријатна је!“

„Само то?“ примети госпа пребацујући.

„Но, па и лена је, кад баш желите, милостива!“

Корен се смејао весело.

„Ви сте грозан човек! Има ли на свету чега, што би вас могло колико толико занимати? Та нисте старац, — а и слепи нисте, па кад дође у наше друштво таква лепа, млада и богата девојка, а о чему сад размишљате?“

„Милостива, мислите ли ме женити?“

„Не, не, вас по готову не. Ту би био сав посао узалуд,“ засмеја се госпа Храстова. У осталом овде и није нужде! Ено, гледајте, нови конциписта задео вас све за појас.“

Корен и нехотице погледа оно двоје. Били су им на противној страни нешто подаље па се живо разговарају.

Конципијенат развуче мало усне, као да би хтео рећи: „Стало мени до тога!“ Те пође играти даље по гласној заповести Боштјановој. Кад опет дошао на своје место, поново погледа Милицу. Поче се једити сад, што Милица игра с оним гордељивцем, што је с њим тако љубазна; једио се, што је он не позва, да с њим игра, — за све, за све се једио.

„Нисте ми још приповедали о свом путу,“ примети докторка.

Корен јој у кратко приповеди, шта је радио за време свог допуста.

Заиграју шесту фигуру, у коју је уплетао Боштјан све нове и нове слике.

„Double chance“, викну управљач, и тек после трикратног покушаја пође им за руком, да га изведу. При мењању састао се Корен са Милицом.

„О, усуде, усуде!“ ускликну Милица. „Ви ми нисте донели среће!“

„Па ипак сам вам је желио од свег срца!“

То изрече тако топло, да се скоро сам уплашио.

Девојка му погледа у очи.

Обоје се заруменише.

„Несретан сте усуд —“, изрече она нагло и обоји очи збуњено.

У то јој понуди руку други играч.

По свршеној четворци оду женске господи у трећу собу. Пратио их је пл. Руда. Боле поче наваливати, да се иде кући, јер, вели, шта ће му рећи жена, а остала сама код куће; уз то га још и мигрена узнеми.

„Нема од тога ништа! Ко би већ сад полазио? Мораш остати до нове године!“ вели Храст.

„Ох, да, да! Да се још мало изиграм!“ моли ћерка.

Поседник приста. И њему се миљило друштво. До поноћи и онако нема још много.

„Пазите, ко ће вам први пожелити сретну нову годину!“ шапну Храст Милицу на ухо.

„За што? Значи ли то што?“

„Разуме се! Онај се интересује за вас!“

„О, идите, идите, господине докторе!“

„Ја ћу гледати, да будем први!“

„Врло ласкаво, но ја ћу вас тужити вашој госпођи супрузи, — ха-ха! О, — не, не! Не ћу вас, не! Па будите први, ако има то шта да значи.“

Њене тамне очи прелете у тај мах преко Руде, који се још и сад играо њеном лезезом, те гледао да ухвати који њен поглед.

Одоше поново, да играју. Корен је био сретан, те је више пута играо с њом. Забављао је тим, што јој приповедао о својим ђачким годинама и свеучилишним „штрајховима“, о свом последњем путовању, а приповедао јој и о својој кући. Говорио је сухопарно и у кратким ставовима, без ватре и кићења, па га опет девојче пажљиво слушало. Она њему тако причала о васпиталишту, у којем је провела неколико година, забављала га приповедањем о оним свакидашњим, невиним па ипак пуним хумора сплеткама, што се дешавају по таквим заводима.

Руда се врзе око акцесистове кћери, код које је приметио, како има вољу, да кокетује с њим.

На један пут се зачу са позорнице ударање у стаклено звоно; одмерено, скоро као да говоре, разлегали се ти звуци по дворани. Поноћ је. И сврши се стара година.

„Сретна нова година!“ ускликну Корен ватрено и пружи Милицу руку.

„Сретна нова година!“ отпоздрави Милица. Смећећи се стискоше једно другом руке, као да су стари познаници.

„О, доцкан, доцкан!“ кличе др. Храст, а беше дотрчао са другог краја дворане.

Сад се тек сетило девојче његових речи и крв јој удари у образе.

„Тако вам и треба, господине докторе; за што нисте били боље на опрезу?“

„А који је тај мој сретни тамац? Да није Корен?“ пита бајаги Храст.

„Погодите!“ одговори Милица, и потрча госпођи Храстовој, да јој пожели сретну нову годину.

И пл. Руда притече, те честита.

Одмах по поноћи почело се разилазити друштво. Господин се Антун већ пре опростио и отишао, а сад се подиже са Болетом и Храстом већина ожењених.

Дворана за играње све се више празнила, али у трапезарији то више гостију. Певачи поседали око великог стола. За мало па не можеш распознати поједине личности, које од силна дима од цигара, које због чкиљавих светиљака. На све се стране лармало и галамило, да сваки час грмне која песма око стола, за који је поседало певачко друштво.

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

III.

У битци на Марици нестало је и краља Вукашина и брата му деспота Угљеше, а и племе српске господе у седмом роду илити колену с Урошем царем „**коњџ приџет**“ (1371. г.) те се пита, ко је од нове господе илити од оних, који се за владе цара Уроша загосподили, после смрти Урошеве остао у животу и господству своме?

Остали су:

1. Богдан, брат деспота Оливера.
2. Синови Дејана Жарковића: деспот Драгаш и брат му Константин с мајком својом, српском царицом Евдокијом.
3. Краљевићи или синови краља Вукашина: Марко, Андрија и Дмитар.
4. Цар Симеун (Синиша) Палеолог или његови синови.
5. Зет Симеунов а син Кесара Прелуба, деспот Тома Прелубовић.
6. Деца деспота Комнина у Авлони, Канини и Арбанашком Биограду.
7. Балшићи у Зети.
8. Жупан Никола Алтомановић.
9. Вук Бранковић.
10. Кнез Лазар.

Ситнију господу нећу овде ни да помињем.

Скоро о свеколикој тој господи писао је по Византинцима и по Орбину и Лукаревићу и Левенклау-у Карло Дифреп (Диканж) у свом делу „*familiae byzantinae*“, из којег је део, који се нас тиче, прештампан и приумножио *Саски* и г. 1746. у Пожуну издао под насловом: *Caroli du Fresne, domini du Cange, Syricum vetus et novum sive Historia Regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Bosniae, Serviae atque Bulgariae locupletissimis accessionibus acuta atque a primis temporibus usque ad nostram continuata aetatem*. И овим Саскијевим издањем обично се познији писци служили, јер до „*familiae byzantinae*“ није лако доћи. У том се издању излажу *familiae Dalmatiae Slavoniae* у гл. III. §. 61. о цару Урошу (р. 62.—63.); у гл. IV. *de familia Vukascini regis Serviae* (р. 63.—65.); у гл. V. *Despotarum Serviae et Rasciae stemma genealogicum* (о Лазару и Лазаревићима; о Вуку Бранковићу и Бранковићима) (pag. 65.—71.); у гл. XIII. *exponit Comites Zentae* (о Баошићима) (р. 131.); гл. XIV. *Dragasensis familia in regno Serviae* (о Жарку Дејановићу и његовој деци); гл. XV. *sistit duces Joanninae ac Aetoliae dominos* (о Синиши и његовој деци) (р. 132—134.);

гл. XVII. *continent Uscienses de Usiz in Dalmatia Comites* (о Војину и Војиновићима) (р. 135.—136.)

Хан је делу свом: *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar*. Wien 1867. приложио у III. одељења првом одеку: *Beiträge zur Geschichte von Mittelalbanien. Nach den Funden des H. Prof. Dr. Karl Hopf* (S. 272.—319.), где је с родословом нарочито изложена и историја Балшића.

Исте г. 1867. приопштена је у Груберовој и Ершовој енциклопедији историја Грчке у средњем веку од поменутог Хопфа, у којој се и о поменутој српској господи говори и расправља; а г. 1873. издао је у Берлину исти Хопф „*Chroniques Greco-Romaines inédites ou peu connues, publiées avec des notes et tables généalogiques*.“

Од наших расправљао је покојни *К. Николајевић* у „Србски Комнени“ у Гласнику (књ. XI., XII. и XIII.) нарочито о Војихни и о Војихнићима: 1. Севастократор Дејан и Дејановићи. 2. Александар, цар Бугарски и његова династија. 3. Кнез Љутица Богдан (Гл. XII.). 4. Деспот Јован Оливер Комнен и сопствени Комненовићи; VI. Историја другородног царства српског у земљама грчко-цинцарско-арбанаским итд. (Гл. XIII.)

Г. Чедомиљ Мијатовић расправљао је о *Балшићима* (Гласник XLIX. и LXVI.).

Кажу, да је г. Драгашевић у Београду писао нешто о „Драгашевићима“ а нарочито о Јелени Драгашевићевој, но где је то штампано и да ли је то историјска расправа или историјски роман, мени није познато.

Ваистину чудновато! Николајевић је писао о српским Комнинима и држао се за кољеновића Комненовића; Драгашевић је од Драгашевића, па и г. Мијатовић биће неки и некакви Балшић. И тако све сами принчеви, покривени и забити принчеви и може бити по врло танкој крви потомци поменутих деспота и деспотовића, али тек принчеви, за које се досле у Готи у Немачкој није ништа знало. И г. Папта Срећковић, нови академик нове академије у Београду, писао је нешто о деспоту Томи Прелубовићу, тиранину Јанинскоме у XIV. веку, и то са особитом љубави и с пасијом, у Гласнику, књ. XXVII. стр. 233.—240., и ја се све једнако бојим, да нас једног лепог јутра не изненади и г. Папта с открићем, да је он неки далеки или удаљени сродник Томи, Јанинском тиранину, не да ли по дебелој или по врло танкој крви — то је свеједно, те да се и он, скинувши покривало с лица, не покаже и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

приказе свету на видiku као принац, не од грчких Анђела Комнина, Кантакузина и Палеолога и не од француских или арбанашких или влашких Балшића, Баошића, већ од правог Србина и српскога сина, од деспота Томе Прелеубовића.

Ја се, рекох, бојим, да се и г. Панта не претвори у принца, јер ја с г. Пантом „бугером“ имам још посла и рачуна, али нисам рад баратали с Пантом Прелеубовићем и, што се рода и колена тиче, такмацем Мијалковићу и Драгашевићу. Но о тим „слабостима“ или „боловима“ тих Београдских историчара опширније на другом месту, а овде у почетку овог III-њег одсека о кнезу Лазару морам и ја нешто рећи о поменутој српској новој господи иза смрти цара Уроша (4. Дек. 1371.) и то:

1. О Богдану. С Богданом, ако је Богдан, кога Јован Кантакузин као брата Оливерова (г. 1342.) помиње (Vol. II. 260.) и коме је цар Степан по Лаонику дао у државу земљу од Сера до Вардара у Македонији и кога је турски цар Мурат г. 1372. покорио и принудио, да му служи (Laonicus p. 28. 38. 49.), онај наш или наших песама Љутица Богдан у Загорују, одмах љу бити готов и бићу с њим брже готов, него што је био негда Краљевић Марко готов с тим Љутицом Богданом; та већ сам готов, јер осим овога, што овај час поменух, не знам ти, драги читаоче, ништа више казати о њему. А докле је живио тај Богдан, и ко је био онај Богдан, којег Константин философ у живому деспота Стефана, у години 1413. уз Јефренос-бега помиње (Гласник ХЛII. 308.), ја не знам и не смем тврдити, да је тај Богдан стари Љутица Богдан од г. 1342. и г. 1372.

2. Мало ће теже ићи с деспотом „Драгашем“ Јарковићем,“ и с братом му, господином Константином. Ја сам већ у II. одсеку споменуо, да ће браћа та бити синови севастократора Дејана, кога цар Стефан у једној повељи назива братом. Цар Стефан назива у тој повељи севастократора Дејана на три места „братом царства“ му, али је мука то, што се на крају повеље или ти хрисовуље те каже, да се то златопечатно слово записа и утврди у Скопљу „**въ љкѣ** 6857=1349. г. индикта 10-ог“, а зна се, да г. 6857. индикат није био 10-ти већ 2-ги. Али то је још мала мука према другој већој муци, која нас спопада, кад читамо ту повељу те наиђемо у њој на оно место, где цар Стефан каже, да је он даровао и записао тај хрисовуљ зговоривши се са својом царицом Јеленом и њиховим сином Урошем и с господином и оцем нашим, патријархом Србљем и Грком, Њир *Савом* и са свима митрополитима и т. д. Та је хрисовуља цара Стефана печатана у Милотишевићевим Mon. Serb. стр. 142.—145. али коме је с перуке Миклошић а при руци Аврамовић или Рус

Леонид, наћи ће и код њих ту хрисовуљу с истом годином и с истим индиктом, те мука остаје мука, а читао он хрисовуљу ту у Миклошићевим српским споменицима а читао је у Аврамовићевом описанију древности српских у Светој Гори или у историчком описанију српске Хилендарске Лавре од архимандрита Леонида. Ја спомињем муку, коју ево већ двадесет и неколико година мучим због године и индикта на крају те повеље и због помињања патријарха српскога Саве у тексту. Сретан ти ли је, Боже мој, тај г. Панта Срећковић у Београду, који је такођер много пута читао и прочитавао ту повељу цара Стефана и који до данас нити запе за годину и за индикат нити за Саву патријарха у повељи од г. 1349.! Он није запео те се није ни мучио ни био на муци због тих ситница, а ја сам у љутини и од муке тешке више пута уздаоу и рекао: Благо онима, који код очију не виде, који се држе букве и верују написаном! Благо букванима! — Али за мало благо њима, јер буква убија, те ће и Панту напокон буква да убије!

Узми, драги читаоче, поменуту Миклошићеву књигу у руке и прочитај на страни 143. зговори се (цар Стефан) с патријархом Савом“ — а на стр. 145. **въ љкѣ** 6857. инд. I. (10)“ и одмах на истој страни бади поглед доле, па ће ти морати упасти у очи: „г. (1349.) 6857. инд. II. 21. Маја.“ „**Съ же законникъ поставлємєнь отъ православнєго съборѣ ишиего съ — патријархомъ ѡур Јоанинѣмь — и ишию влѣтєкрьпимь Стефаномъ.**“ те ћеш и без рачунања знати, да је г. 6857.=1349. био индикат II. а не X. и да је те године био српски патријарх Јанићије а не Сава.

Јест истина: год. 1349., и то 21. Маја те године, био је патријарх Јанићије, али зар није могао он те исте године умрети а на његово место доћи Сава, те се с њиме цар Стефан договарати, кад је хтео записати и утврдити онај хрисовуљ, даровани Дејановој цркви Архиљевици?

У ком се месецу престабио први српски патријарх Њир Јанићије?

У септембру и то 3 дана м. С. Но па то се лепо слаже! Њир Јанићије био је дакле жив и у животу све до 3. Септ., а тада је умрљо и на његово место постављен је Сава патријарх Србљем и Грком.

Јест, али је невоља то, што патријарх Јанићије није умрљо г. 1349. па ни 1350. ни 1352. и т. д.

Па нека, нека је био он жив, и могао је бити он жив, кад баш хоћеш, и 1354. г., али он није на крају г. 1349., кад је издана она повеља цркви Архиљевици, био патријарх. Или је остарио па се захвало те у мир отишао, или га је цар Стефан, који га је од логотега свога — **пкоже неподобєсть** — начинио архијепископом, сметнуо и поставио старца и игу-

Хиландарског Саву патријархом Србљем и Грком.

Но шта ту којешта узимаш и претпостављаш, кад се извесно зна, да је Јанићије још г. 1354. био жив и патријарх, кад то сам папа, папа у Авињону каже.

А шта се српски патријарх Рим-папе тиче и откуд да Рим-папа зна, ко је г. 1354. био српски патријарх? Ја папи не верујем!

Веровао, или не хтео веровати папи, али писму Инокента IV. управљеном на крају г. 1354. „Joan-nichio Patriarchae Serviae“ мораш и ти веровати, као што мораш веровати писмима истога папе и у исто време писанима: севастократору Дејану, деспоту Оливеру, ћесару Гргуру, великим логотетима и т. д.

Али ето ја не верујем, и нисам хтео ни да знам за та писма, кад сам г. 1884. писао о севастократору Дејану и Оливеру деспоту. Прочитај, ако можеш, још једаред те моје расправе па ћеш се из њих најбоље уверити, да сам ја сасвим игнорирао та писма папина, као да нису никад ни писана. И ја нећу ни за шта, што је год од Рим-папе, да знам. Ја сам православан.

Добро, кад нећеш. А хоћеш ли веровати православном сувременику?

Хоћу, и како да не верујем!

Но хвала Богу, кад хоћеш. Не оклевај дакле већ узми у руке Данилов цароставник и потражи на страни 379. оно место, где се каже: „и поживе въ свѣтительствѣ на прѣстолю свѣтаго Савы мѣтъ шесть ил десете и осмь мѣсець, и съ мирошъ оусыне о господи мѣсеца Септемвриа въ третии днь.“ 16 је дакле година и још 8 месеци седио Јанићије на престолу св. Саве, па рачунао ти тих 16 година од г. 1337 или од 1338. или од 1339., наћи ћеш и у првом и у другом и у трећем случају, да је Јанићије далеко премашио и преживио г. 1349. и да је бар од 1. Јан. до последњег Дек. 1349. Јанићије а не Сава био српски патријарх. Но ако си ма из ког узрока омрзнуо на патријарха Јанићија, бившег логотета и усвока, или ако само не симпатишеш с њиме, а ти се држи прејемника његовог, патријарха Саве IV.,

који се скончао месеца Априла 29. дана лицем на Антипасху или на Томину Недељу или на млади Ускрс, а који је, као што у поменутој цароставној књизи пише, „пре био на престолу св. Саве двадесет година и пет месеци;“ па кад то знаш, а ниси заборавио онај прости рачун, који смо у детињству нашем звали „отјатије,“ те од г. 1375. одузмеш 20 година и 5 месеци, сазнаћеш и рачун ће те нагонити, да признаш, да целе 1349. године тај Сава IV. није могао ни један дан седити на престолу св. Саве, нити је могао тај Сава IV. г. 1349. учествовати као патријарх на оном сабору, на ком је издао цар Стефан ону хрисовуљу Архиевачкој цркви. Но у хрисовуљи тој пише цар Стефан да је он „зговорив се — и са патријархом Савом“ записао и утврдио ту хрисовуљу 1349. инд. 10-га. — Шта ћемо сад, г. Срећковићу, са годином и индиктом у тој листини и шта уопште да радимо с том листином? Да кажемо, да је подметнута, да то није аутентична повеља или да је доцније прерађена те место патријарха Јанићија да је стављен патријарх Сава? Или да узмемо, да је права година рђаво записана или преписана и да је у индикту погрешка? Ако ти је стало до патријарха Саве, онда не можеш оно прво узети и претпоставити, већ мораш узети, да је погрешка у години и у индикту; а кад то узмеш, онда мораш узети уз то и то, да се та листина само и цигло г. 6863. од створења света могла издати, јер се у почетку те године, а наиме 3. Септ. 1354. г. престабио патријарх Јанићије а на његово место дошао дотадањи Хиландарски игуман Сава, те ако се због оног записа цар Стефан зговорио са патријархом Савом, то се само те године могао с њим договарати, јер г. 6864. (20. Дек.) већ је цар Стефан променио светом. Игуман Хиландарски Сава постављен је за патријарха или о Аранђелу или на празник Ваведеније пресвете Богородице г. 1354. и исти је Сава IV. патријарх Србљем и Грком читао над раком цара Стефана „разрепителну молитву. Ако је дакле цар Стефан издао ону повељу, то ју је само између 8. или 21. Новембра 1354. и 20. Дек. 1355. г. могао издати. (Наставиће се.)

НАШЕ ГИМНАЗИЈЕ.

ОД ЈОВАНА ТУРОМАНА.

(Свршетак.)

Да се задржимо мало код старих олимпионика, који се боре за венац од маслине, и које министар Гауч мало час спомену. Ако икојем народу, али нашем патничком народу треба бораца, који се не боре за земаљске користи и за благо земаљско, већ

који се као и у старо време боре за венац. Да, венац — *στέφανος* — јесте тајна бесмртне славе старих Јелина, која ево и после две хиљаде година све до данас није потавнела; венцу имају они да захвале, што је у њих бораца за идеале истине,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

праве и слободу и за напредак човечанства било више него ма у ког народа и пре њих и после њих. Јест, борци за венац јесу најсталнији борци за име, част и слободу свога народа и своје отаџбине, и за напредак човечанства у опште.

А ови и оваки борци у свију народа излазе поглавито из хуманистичких гимназија. Из оваких гимназија изишли су велики писци и мислиоци, као што су: песник божанствене комедије; најславнији драмски писац на свету; онај неустрашиви научник, што је изустио оне знамените речи: *Errur si muove* (на ипак се креће!). Из хуманистичне гимназије изишао је онај велики енглески математичар и физичар, на чијем је гробу онај дични натпис латински: *Gratulentur sibi mortales tale tantumque generis humani exstitisse decus* (нека честитају себи смртни, што је била на свету таква и толика дика рода људског); а тако исто изишли су и остали велики математичари и природњаци. Из хуманистичних гимназија излазе онако велики државници и онаки пријатељи човечанства, као што је Гледстон, који је г. 1878. борећи се против свог политичког противника и словенског душманина Биконсфилда у једној беседи својој за време изборне борбе, а после берлинског конгреса, ове знамените речи народу своје изустио: „Први пут може сада историја с правом рећи, да би по слободу и напредак човечанства било сто пута боље, да године 1878. енглеског народа није ни било на свету.“ Из хуманистичних гимназија излазе људи, чијим се мислима одушевљавамо, чијим се примерима крепимо. Из хуманистичних гимназија излазе једном речју људи, који су најсавеснији радници у цркви, у школи, у суду, у сабору, у политици народа свог. Па зар онда да су врата од оваквих просветних храмова затворена једино узданици наше отаџбине?

До пре године 1868. имали су и Руси од прилике оваке гимназије, какве су данас наше. Но те године извојеване су тамо хуманистичне гимназије. Главни борци у тој борби за праве гимназије били су министар просвете Толстој и публициста Катков. За ово кратко време, од како су у Русији заведене праве гимназије, прерођена је руска интелигенција и руска књижевност.

И ово на завршетку да напоменемо. „Пестер Лојд“ доноси од времена на време врло темељно написане чланке о разним просветним питањима. Недавно је донео један чланак о *гимназијама*, у коме смо читали ове истините речи: „Значајан је и за културне односе европских народа врло поучан тај факат, да се Енглези, Талијани и Французи из дана у дан све више приближују немачкој системи гимназијској. Особито од како је „немачки уџа“ код Се-

дана победио, данас је већ на нулу сведена разлика између немачке и француске средње школе. Средња школа постала је међународним предметом, и као што немачка држава пушкама и топовима предњачи, и све народе на угледање принуђава, исто је тако и немачка гимназија постала типом за све образоване народе. Узајамност народа постала је и на овом пољу сила. *Ми* не можемо ни један предмет избаци из средње школе, док год је он у осталим европским државама обавезан део средње-школске наставе; ми не можемо у организам гимназијски додирати, док год је тај организам европска конвенција. И што за нас вреди, вреди и за сваки други народ“. Ово су тако истините и основане речи, да треба да их добро запамте сви наши људи, који имају посла са школом, а особито са гимназијама. Само бисмо за последње речи Лојдове: „И што за нас вреди, вреди и за сваки други народ“ имали нешто да привежемо. Виће по некоме од читалаца познато, како је за све време, док је граница у Аустрији постојала, при публиковању ма каквог закона за аустријску монархију свагда додавана клаузула: *mit Ausnahme der Militaergrenze* (осим војене крајине). Исто тако, кад год је реч о *гимназијама* разних народа, мора се на жалост још увек додати клаузула: *mit Ausnahme Serbiens* (осим Србије).

Кад год размишљам о нашим гимназијама, свагда ми падну на памет ове речи Демостенове из његове прве филипике: „Кад ћете, Атињани, једном учинити оно, што треба? Шта мора претходити? „Кад за бога буде нужда“. Но за што треба сматрати то, што се сада догађа, него за нужду? Ја бар мислим, да за слободне људе нема веће нужде, него што је срамота због свог рђавог положаја.“*) Доиста. Та да нема сто других узрока, због којих и ми треба да имамо праве гимназије, опет треба *обзир срамоте* да нас нагна, да своје гимназије изједначимо са гимназијама осталог образованог света. Јер зар је лепо за образ српски, да н. пр. ђаче какво, које је свршило не вишу већ нижу гимназију, и не у Берлину, Бечу и Паризу, већ у Софији, Сарајеву и на Цетињу, зна нешто, што је *terra incognita*, непознато, нашим свештеницима, лекарима, судијама, адвокатима, професорима и књижевницима?

Па и ово да напоменем свима онима, који воде рачуна о школи. Један од данашњих поноса науке јесте професор *хемије* на берлинском универзитету,

*) Dem. Phil. I. 10. *πότε οὖν, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πότε ἂ χροὶ πράξετε; ἐπειδὴν τι γένηται; ἐπειδὴν τῆ Δι' ἀνάγκη ἢ. τὸν δὲ τί χροὶ τὰ γυμνάσια ἡγείσθαι; ἐγὼ μὲν γὰρ οἴομαι τοῖς ἑλευθέροις μερίστην ἀνάγκην τὴν ὑπὲρ τῶν πραγμάτων αἰσχύνην εἶναι.*

др. Хофман. Колико поштовање овај научник у целом образованом свету ужива, може се по томе видети, што је летос, кад је у Берлину био скуп природњака из целог света, изабран за председника скупне. За школску годину 1881. био је изабран за ректора поменутог универзитета, па је 15. окт. 1880. говорио знаменит говор, у којем војује за гимназијско образовање, и у којем између осталог ове речи читамо: „Niemals habe ich einen vom Gymnasium kommenden Studirenden den Wunsch äussern hören, er wäre lieber auf einer Realschule erzogen worden; wie oft bin ich dagegen mit jungen Männern zusammengetroffen, welche, auf der Realschule erzogen, es schmerzlich empfanden, der Gymnasialbildung nicht theilhaftig geworden zu sein!“ (Никада ја не чух још ни једног ђака, који је дошао са гимназије, да каже, камо његова срећа, да је био на реалци; а колико сам се пута нашао са младим људима, који, спремени на реалци, с болом у души осећаху, што нису прошли кроз гимназију). Кога Србина, који чује ове речи, некуством диктоване а из уста научника, који

је оседио на катедри једног од првих свеучилишта на свету, да не текне у срцу, кад год помисли, да наши будући свештеници, учитељи, судије, лекари, професори и управници државни не пролазе кроз средњу школу, за коју је доказано, да је до данашњег дана најбоља.

Еле хуманистичне гимназије па хуманистичне гимназије, а по том универзитет, основан на таким гимназијама.

Тек кад будемо имали такве гимназије и такав универзитет, моћи ће се доживети, да се за наш Београд рече, што Енглези са поносом кажу за свој Оксфорд:

Belgradum, Athenae nostrae nobilissimae, Serbiae *monsion et heresia*, imo sol, oculus et anima, literarum et sapientiae clarissima officina, unde religio, humanitas et doctrina in omnes regni partes uberime distribuantur. (Београд, наша најдичнија Атина, Србијино место муза и стуб њен, шта више сунце, очи и душа њена, наука и мудрости најславнија радионица, одакле се на све стране краљевине најобилатије шири религија, уљудност и знање).

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Никола Марковић издао је ово дана у засебној књижици своје оцене и приказе, што их је још година 1875 до 1878. саопштио био по разним листовима, у негдашњем „Братству“, „Српској Зори“ и „Стражи“. Покупљено је у тој књижици једанаест кратких чланака, мал те не све сами реферати о књигама и расправама, што су оних година угледали света. У предговору правда писац то, што је прикупио и издао те чланке, тиме, што у њима „има мисли, има напомена, које су неопажене, неприхваћене остале а које могу и данас да послуже као подстицај на мишљење и делање у нашој књижевној републици“.

— Дим. К. Михајловић, свештеник из Крушевца, јавља, да је дао у штампу своје три приповетке из паланачког живота у Србији под насловима: „Моја мати“, „Неће га“ и „Буди јунак!“ Књига је ваљда већ готова, јер у „Шабачком Гласнику“ од 26. Априла читамо, да „ће бити готова до Бурђева дне“ а Бурђево је и ове године, као и сваке досад, пало на 23. Април. Ако добијемо књигу, приказаћемо је читаоцима „Стражилова“.

— Димитрије Путниковић, учитељ на Врачару у Београду, позивље на претплату на књигу под насловом „Гр-

лица“. У тој ће књизи бити преко двадесет прича и песама са — у позиву дваред изрично стоји: лепим (!) — сликама. Књига ће бити удешена за децу, изнеће око шест штампаних табака, биће готова до 10. о. м. и одмах ће се разаслати онима, који се претплате. — Чудно нам звони у позиву том овај пасус: „који (претплатници) желе да им се имена штампају, нека пошљу тачан списак својих претплатника (то тек ваљда важи за скупљаче претплатника!) а који то не желе, нека само јаве, колико књига да им се пошље.“ А како, ако једнога скупљача претплатници једни то хоће а други неће?!

— „Опет је био данас“ (Wieder kam er heute), слика из српскога народнога живота од П. Адамова, из збирке „На селу и прелу“, изашла је прошле године у божјином додатку уз „Agrarier Zeitung“ у ваљану немачкому преводу. То је први Адамовљев рад у немачко рухо преоденут.

— Проф. В. Јагић предаје овог лета на Бечком свеучилишту граматику руског језика а у историјској свези са старо-словенским језиком, осим тога историју књижевности јужних Словена до краја 16. века.

— „Покојница (La Morte)“ роман Октава Фељета с францускога превео Роберт Франковић, почео је изазивати у 92. броју „Обзора“. Феље се баш одомаћио у Срба и Хрвата.

САДРЖАЈ: Натписи. — Олга Приповетка из живота. Написала Милева Симића. — Краљево звоно. (Свршетак.) — Агитатор. (Наставак.) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Наше гимназије. (Свршетак.) — Ковчежић. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗОРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА